

DOI: [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2018.1\(51\).149-152](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2018.1(51).149-152)
УДК 338.48 (477.87)

Лендел М.А., Морохович В.С.

ВПЛИВ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ СИТУАЦІЇ НА РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті проведено аналіз руху туристичних потоків Закарпатської області. Визначено основні макроекономічні показники, які впливають на розвиток туристичної сфери. За допомогою кореляційно-регресійного аналізу проведено оцінку впливу доходів населення, валового регіонального продукту, середньомісячної заробітної плати та рівня безробіття на величину обсягів надання туристичних послуг регіону. Запропоновано ряд економетричних моделей, що характеризують дані залежності, проведено їх аналіз.

Ключові слова: туризм, туристичні потоки, макроекономічні показники, кореляційно-регресійний аналіз, коефіцієнт детермінації.

Постановка проблеми. Туристична галузь відіграє важливу роль у соціально-економічному житті країни. Туризм є джерелом отримання доходів як на мікро-, так і на макроекономічному рівнях. Його характерною рисою є спрямованість на задоволення потреб окремої людини, соціальних груп і суспільства у цілому. Сучасна індустрія туризму стає одним з основних чинників створення додаткових робочих місць, прискорення розвитку транспортної інфраструктури, дорожнього та готельного будівництва, стимулює зростання виробництва споживчих товарів, засобів зв'язку, сприяє збереженню народних промислів та національної культури регіонів.

Розвиток рекреації та туризму як стратегічний напрям довгострокової регіональної політики держави зафіксовано у переліку пріоритетних напрямів розвитку регіонів України. Спільним для них є стимулювання розвитку підприємництва в туристичній сфері, сприяння розбудові та модернізації туристичної та рекреаційної інфраструктури із широким використанням рекреаційних та лікувально-оздоровчих ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у теорію та методологію вивчення проблем розвитку туристичної сфери зробили такі вітчизняні вчені, як М. Бойко, С. Мельниченко, Т. Ткаченко [6]; О. Кальченко

[2], Г. Кармелюк [3]; М. Лендел [4], В. Папп [5] та інші. Більшість наукових праць, присвячених дослідженню ринку туристичних послуг, містять аналітичний характер. Тому оцінка впливу соціально-економічних факторів на функціонування і розвиток туризму окремого регіону та побудова економетричних моделей, які характеризують дані залежності, є актуальними.

Формулювання цілей статті. Метою є дослідження стану та особливостей розвитку туристичної галузі Закарпатської області, а також впливу основних макроекономічних показників на величину обсягів надання туристичних послуг регіону. Для досягнення мети визначені наступні завдання:

- проаналізувати стан туристичної сфери Закарпаття і виявити основні закономірності її розвитку;

- обґрунтувати вплив економічних факторів на розвиток туристичного сектору регіону;

- застосувати кореляційно-регресійний аналіз для побудови економетричних моделей залежностей обсягів надання туристичних послуг від зміни основних макроекономічних показників.

Опис основного матеріалу дослідження. Туристична галузь України набуває все більшого значення для економіки держави. Розвиток внутрішнього, виїзного та в'їзного туризму впливає на зростання ВВП та сальдо платіжного балансу, сприяє створенню додаткових робочих місць та розвитку таких секторів економіки, як транспорт, торгівля, будівництво, сфера послуг, являється додатковою статтею доходної частини державного бюджету та джерелом поповнення валютних ресурсів. Слід також зазначити, що зі зростанням зайнятості населення у сфері туризму відбувається збільшення доходів населення та підвищується рівень добробуту нації.

© **Лендел Михайло Андрійович**, д.е.н., професор, завідувач кафедри менеджменту туристичного та готельно-ресторанного бізнесу, Ужгородський торговельно-економічний інститут КНТЕУ, тел.: 0951215192, e-mail: lesyagazuda@gmail.com

Морохович Василь Степанович, к.ф.-м.н., доцент, доцент кафедри природничо-гуманітарних та інформаційних дисциплін, Ужгородський торговельно-економічний інститут КНТЕУ, тел.: 0631447530, e-mail: morv77@ukr.net

Одним з найбільш перспективних регіонів України з точки зору розвитку туристичної індустрії є Закарпаття. Унікальне географічне розташування Закарпатської області, багатий природно-ресурсний та культурний потенціал забезпечили їй визнання найбільш перспективної рекреаційної зони з можливістю цілорічного обслуговування туристів. Регіон має географічні, економічні, рекреаційні, транспортні, історичні передумови для перетворення туризму в пріоритетну галузь розвитку економіки області.

У свою чергу економічне реформування й значний рівень конкуренції у секторі туризму зумовили необхідність розробки економіко-математичних моделей, що враховують особливості туристичного ринку, процеси реінвестування і реконструкції об'єктів та інші чинники для збалансованого розвитку високоефективної і конкурентоспроможної туристичної індустрії.

Серед усієї сукупності моделей найбільш доцільним є використання кореляційно-регресійних, які дозволяють встановити та обґрунтувати характер взаємозв'язків у розвитку явищ на туристичному ринку. Оскільки обсяги надання туристичних послуг є синтетичним показником, що зумовлений дією багатьох

факторів, то в аналізі доцільніше використовувати не прості двофакторні моделі, а багатофакторні кореляційно-регресійні моделі, які дають змогу вивчити вплив кількох чинників.

Побудові багатофакторних кореляційно-регресійних моделей залежності показників туристичної діяльності від різних факторів повинен передувати теоретичний якісний аналіз, на основі якого, виходячи з цілей і завдань дослідження, відбираються для вивчення показники, що визначають обсяги наданих туристичних послуг.

Аналіз динаміки туристичних потоків Закарпатської області за період 2001–2016 рр. (рис. 1) свідчить, що до світової кризи 2008 року потік туристів до краю стрімко зростав. У структурі туристичних потоків переважав внутрішній туризм, що є позитивним явищем з точки зору впливу на регіональний розвиток. За 2011–2016 роки кількість туристів значно зменшилась, а в 2014 році спостерігається найнижчий рівень відвідування туристами Закарпаття – 1804 осіб.

Спад туристичного потоку пояснюється погіршенням становища економіки, політичною нестабільністю та бойовими діями на сході країни.

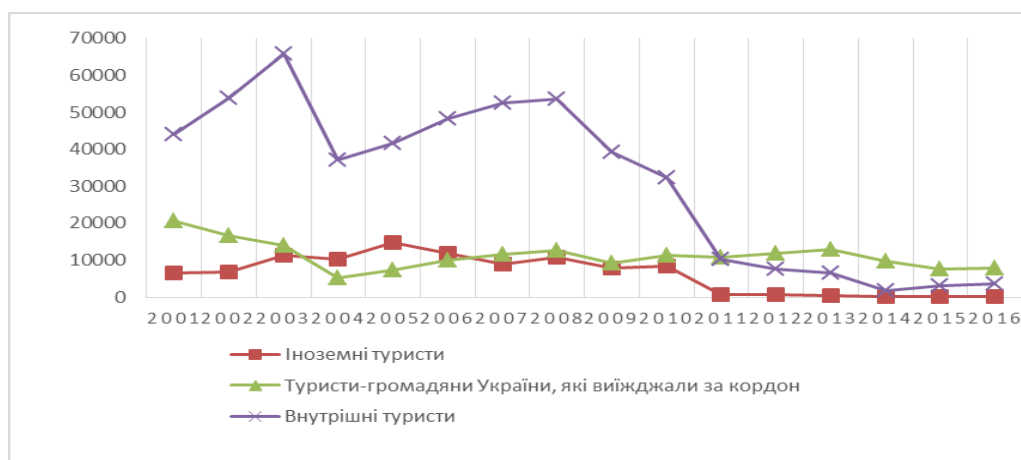

Рис 1. Динаміка туристичних потоків Закарпатської області (2001–2016 рр.) [1]

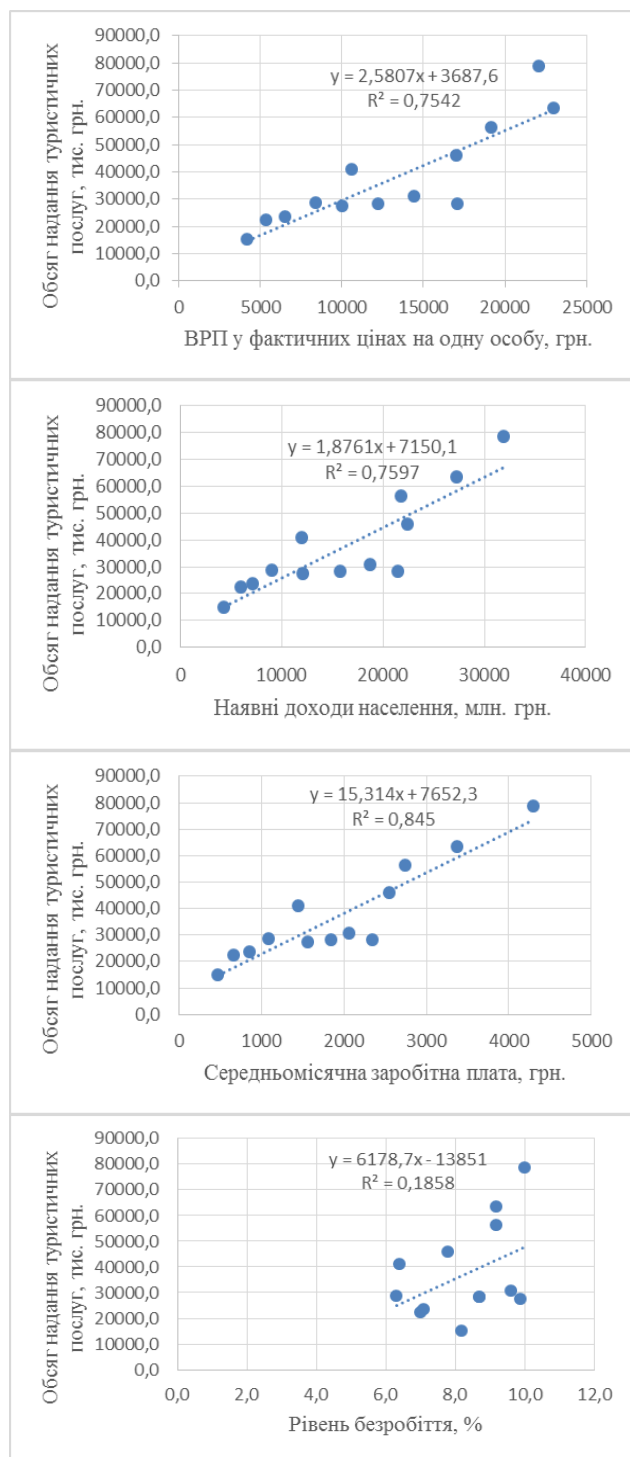
Характеризуючи потоки іноземних туристів у Закарпатській області, можна зазначити, що за аналізований період найвдалішим був 2005 р., оскільки в регіоні відпочивало 14728 іноземних туристів, що становить 23,1 % від загальної кількості туристів. Однак у подальші роки відмічена негативна тенденція щодо кількості іноземних туристів, які відвідали наш край.

Позитивна динаміка виїзного туризму, що спостерігається в останні роки, обумовлена, передусім сервісом обслуговування туристів, а також зростанням платоспроможності населення краю. Так, за період 2004–2016 роки

середньомісячна заробітна плата збільшилася з 479 грн у 2004 р. до 4298 грн у 2016 р., а наявні доходи населення області зросли з 4305 млн грн до 31980 млн грн відповідно [1].

Туризм можна вважати своєрідним індикатором соціально-економічного розвитку країни, оскільки населення спроможне витратити частину своїх доходів на відпочинок тільки в тому випадку, коли основні життєві потреби будуть задоволені. Оскільки витрати на туристичні подорожі не розглядаються як важливо необхідні для життєдіяльності людини, зростання туристичної активності населення має

пряму кореляцію з підвищенням його соціально-економічного розвитку, тобто збільшенням валового регіонального продукту, доходів і заробітної плати, зменшення рівня безробіття.

Рис. 2. Економетричні моделі залежності обсягів надання туристичних послуг від основних макроекономічних показників*

*Розроблено авторами

Наявність цих закономірностей розвитку туристичної сфери Закарпатської області

підтверджується кореляційно-регресійним аналізом на основі статистичних даних за 2004–2016 рр. [1], за допомогою якого встановлено залежність обсягів надання туристичних послуг, тис. грн (Y), від зміни валового регіонального продукту у фактичних цінах на одну особу, грн (X_1), наявних доходів населення, млн грн (X_2), середньомісячної заробітної плати, грн (X_3) та рівня безробіття, % (X_4), що можна представити у вигляді рівняння регресії: $Y = 35697,4 + 1,9 \cdot X_1 + 5,6 \cdot X_2 + 51,1 \cdot X_3 - 3759,2 \cdot X_4$.

Дослідження здійснено за допомогою статистичного пакету *MS Excel*. Коефіцієнт множинної детермінації (R^2) становить 0,973, який близький до 1.

Коефіцієнт множинної кореляції 0,986 свідчить про дуже сильний (тісний) зв'язок між показниками.

Вплив макроекономічних показників на розвиток туристичного сектору можна також дослідити на основі моделей парної лінійної регресії (рис. 2).

Всі отримані економетричні моделі, крім останньої, є адекватними реальності, що підтверджують розраховані коефіцієнти детермінації (R^2).

Найбільш значний вплив на величину обсягів надання туристичних послуг здійснює зміна середньомісячної заробітної плати ($R^2=0,845$), а найслабший зв'язок спостерігається між величиною обсягів надання туристичних послуг та рівнем безробіття з коефіцієнтом детермінації $R^2=0,186$.

Висновки і перспективи подальших досліджень.

Дослідження дають змогу зробити висновок про те, що розроблені моделі парної і множинної лінійної регресії пояснюють реальний вплив основних макроекономічних показників на розвиток туристичної галузі Закарпатської області. Спад валового регіонального продукту на одну особу, зменшення наявних доходів населення і середньомісячної заробітної плати, зростання рівня безробіття, і як наслідок, скорочення витрат населення на туристичні подорожі виступають ключовими факторами зниження обсягів внутрішнього та виїзного туризму.

Практична значущість побудови економетричних моделей полягає у можливості їх використання з метою прогнозування розвитку туристичної галузі Закарпаття.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Головне управління статистики у Закарпатській області. Статистична інформація. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/statinfo.html>
2. Кальченко О.М. Оцінка впливу факторів розвитку підприємств туристичної сфери / О.М. Кальченко // Науковий вісник ЧДІЕУ. – 2013. – №3 (19). – С. 94-101.
3. Кармелюк Г. Економіко-математичне моделювання туристичної галузі України / Г. Кармелюк // Галицький економічний вісник. – 2012. – №2 (35). – С. 62-70.
4. Лендел М.А. Проблеми та перспективи розвитку рекреаційно-туристичної сфери України та її регіонів / М.А. Лендел // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія “Економіка”. – 2013. – Вип. 1 (38). – С.196-199.
5. Папп В.В. Вплив індустрії туризму на соціально-економічний розвиток регіону (на прикладі Закарпатської області) / В.В. Папп // Сталій розвиток економіки. – 2015. – №3 [28]. – С. 138-146.
6. Стратегічний розвиток туристичного бізнесу: монографія / Т.І. Ткаченко, С.В. Мельниченко, М.Г. Бойко та ін.; за заг. ред. А.А. Мазаракі. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. – 596 с.

REFERENCES

1. Holovne upravlinnia statystyky u Zakarpatskii oblasti. Statystychna informatsiia [Department of Statistics in the Transcarpathian region. Statistical information]. – Retrieved from: <http://www.uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/statinfo.html> [in Ukrainian].
2. Kalchenko O.N. (2013) Otsinka vplyvu faktoriv rozvytku pidpriemstv turystychnoi sfery [The assessment of the influence factors on the development of the tourist sphere]. Naukovyi visnyk ChDIEU, №3 (19), 94-101 [in Ukrainian].
3. Karmeljuk G. (2012) Ekonomiko-matematychne modeljuvannja turystychnoji galuzi Ukrainy [Economic mathematical modeling of tourism industry in Ukraine]. Galyc'kyj ekonomichnyj visnyk, №2 (35), 62-70 [in Ukrainian].
4. Lendiel M.A. (2013) Problemy ta perspektyvy rozvytku rekreatsiino-turystychnoi sfery Ukrainy ta yii rehioniv [Problems and prospects of recreation and tourism development of Ukraine and its regions]. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriiia „Ekonomika”, Vyp. 1 (38), 196-199 [in Ukrainian].
5. Papp V.V. (2015) Vplyv industrii turyzmu na sotsialno-ekonomichni rozvytok rehionu (na prykladi Zakarpatskoi oblasti) [Effect of tourism industry on the socio-economic development of the region (on the example Transcarpathian region)]. Stalyi rozvytok ekonomiky, №3 [28], 138-146 [in Ukrainian].
6. Stratehichni rozvytok turystychnoho biznesu: monohrafiia [Strategic development of tourism business: monograph] (2010). T.I. Tkachenko, S.V. Melnychenko, M.H. Boiko [ta in.]; za zah. red. A.A. Mazaraki. – K.: Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t. – 596 p. [in Ukrainian].

Одержано 15.03.2018 р.